

Mülki təhsil testi

Təlimat

Qarşınızdakı imtahan testinin elektron bukletidir.

Tapşırıqların təlimatı ilə diqqətlə tanış olun, hər bir tapşırığın şərtini yaxşı düşünün və sonra cavab verin.

Testin maksimal balı 55-dir.

Testi yerinə yetirmək üçün sizə 4 saat vaxt verilir.

Sizə uğurlar arzulayırıq!

Təlimat

Seçimli cavabı olan tapşırıq (№1-12, 19.1, 23.1, 23.2)

Hər suala dörd ehtimal cavab verilir. Onlardan yalnız biri düzgündür. Cavablar vərəqində düzgün cavabın müvafiq xanasında **X** işarəsi qoyun. Başqa heç bir qeyd elektron proqram tərəfindən qəbul edilmir. İşarə edilmiş cavabı düzəltmək istəsəniz, **X** işarəsi qoyulmuş xananı bütünlüklə rəngləyin və sonra cavabın yeni variantını seçin. Düzəldilmiş cavabın təkrar seçilməsi qeyri-mümkündür. Hər tapşırıq 1 balla qiymətləndirilir.

(1) **1. Respublika idarəetməsini mütləq monarxiyadan hansı prinsip fərqləndirir?**

- ა) hakimiyyətin bölünməsi;
- ბ) sosial firavanlıq;
- გ) bazarın özünü tənzimləməsi;
- დ) dövlət suverenliyi.

(1) **2. Gürcüstan Konstitusiyasından gətirilmiş hansı müddəa insanın sosial-iqtisadi hüququnu bildirir?**

ə) Hər bir insanın hüququ var ki, sərbəst şəkildə məlumat alsın və yayımlasın;

ə) Əmək azadlığı təmin edilmişdir. Hər kəsin azad şəkildə iş seçmək və təhlükəsiz iş (əmək) şərtləri hüququ var;

ə) Qanunvericiliklə təyin edilən tələblərə cavab verdiyi halda, vətəndaşın istənilən ictimai vəzifəni tutmaq hüququ var;

ə) Dininə, məzhəbinə və ya vicdanına görə insanı təqib etmək, o cümlədən onu məcbur etmək olmaz ki, onlar haqqında öz nəzərini bildirsin.

(1) **3. Hansı halda dövlət nazirinin vəzifəsi qanunla qəbul edilə bilər?**

- ə) Nazirlik öz öhdəliklərini yerinə yetirə bilməyəndə və onu ləğv etmək lazım gəldiyində;
- ə) Xüsusi əhəmiyyət kəsb edən dövlət məsələlərini yerinə yetirmək üçün;
- ə) Bölgədə güclü müxalifət hərəkətlərinə nəzarət etmək üçün;
- ə) Nazirlikdə menecment problemlərini həll etmək üçün.

(1) **4. Sosial müəssisə haqqında mülahizələrdən hansı doğrudur?**

- I. Sosial müəssisə ictimai problemləri həll etmək üçün biznes yanaşmalardan istifadə etsə də, sosial məqsədin əldə edilməsi prosesində iqtisadi və kommersiya fəaliyyəti onun üçün yalnız bir vasitədir.
- II. Sosial müəssisənin əsas məqsədi iqtisadi mənfəətdir, bunun üçün də rəqabət üstünlüyünü qazanmaq üçün o, ən əsasən malın istehsalı və ya xidmət sahəsində innovativ yanaşmalara diqqəti cəmləşdirir.
- III. Sosial müəssisənin ən əsas təyinatı faydalı sosial dəyişikliklərin agentliyidir, sahibkarlıq riskləri ilə bağlı qərarları isə sosial sahibkar benefisiarların xeyrinə qəbul edir.

ə) Yalnız I və II;

ə) Yalnız I və III;

ə) Yalnız II və III;

ə) Hər üçü.

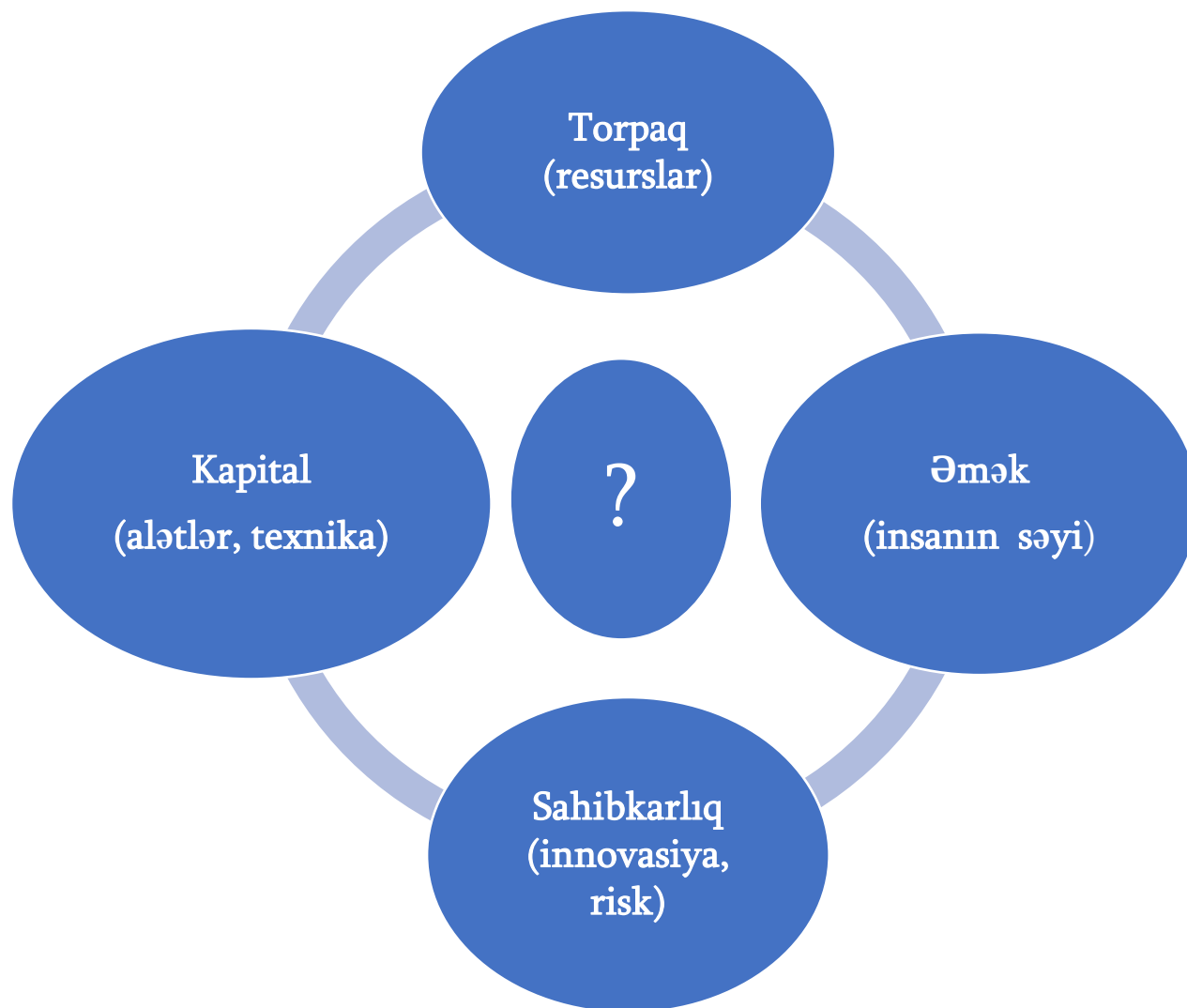
(1) **5. Vətəndaş iştirakının ali pilləsi daxili təşəbbüsdür. Onu xarakterizə edir:**

- ə) Özünü təşkil etmə ilə problemi öz qüvvələri ilə həll etməyi bacaran və hər hansı bir təsirə tabe olmayan bir qrup yaratmaq;
- ə) Qərarın qəbulu prosesinə təsir qazanmağın az imkanı, amma qəbul edilən qərarın icrasında iştirak;
- ə) Az təcrübə və az özünü təşkil etmə bacarığı, prioritet məsələləri müəyyənləşdirdikdə isə xarici təsirə tabe olmaq;
- ə) Qərarın qəbul edilməsi haqqında obyektiv məlumatları əldə etmək və öz fikrini təsbit etmək, yekun qərar üzrə məsuliyyətdən boyun qaçırmaqla.

(1) **6. Kristofer Murun modelinə əsasən, hansı hal maraqların münaqişəsinin yaranma səbəbi kimi hesab edilə bilər?**

- ə) Münaqişədə iştirak edən tərəflər öz dünyagörüşləri, ideyaları, prinsipləri ilə fərqlənirlər və bu da davranışın qiymətləndirilməsinin ümumi meyarları üzrə razılıığı çətinləşdirir;
- ə) Münaqişədə iştirak edən tərəflər bir-biri haqqında məlumatlarla kifayət qədər tanış olurlar və ya yoxlanılmamış məlumatlara etibar edirlər və bu da yanlış təsəvvürlərin əsası olur;
- ç) Keçmişin mənfi təcrübəsi münaqişədə iştirak edən tərəflərdə bir-biri haqqında stereotip təsəvvürlər yaradır və buna da güclü emosiyaların nəzarətsiz təzahürü əlavə olur;
- ç) Danışqlar zamanı münaqişədə iştirak edən tərəflərə qeyri-uyğun arzular və motivasiyalar təkan verir və onlar güzəşt etməyi rədd etməklə, diqqəti öz mövqelərinə yönəldirlər.

(1) 7. Sxemdə dörd iqtisadi element verilib. Sual işarəsinin əvəzinə nə yazılmalıdır?

- ə) biznes məqsədləri;
- ə) maliyyə resursları;
- ə) istehsal amilləri;
- ə) istehlakçı resursları.

(1) **8. Sadalananlar arasında hansı passiv seçki hüququnun istifadəsi üzrə nümunədir?**

- ə) Seçki komissiyasına üzvlük;
- ə) Seçki məntəqəsinə nəzarət;
- ə) Seçkilərdə namizəd kimi iştirak;
- ə) İstənilən namizədə səs vermək.

(1) **9. Andlılar məhkəməsi haqqında mülahizələrdən hansı doğrudur?**

- I. Andlı yalnız hüquqi təhsili olduğu və cinayət işi prosesinin dilini bildiyi halda, məhkəmə tərəfindən seçilir.
- II. Yalnız müdafiə tərəfinin və təqsirkarın ikitərəfli razılığı olduğu halda, andlılar ağır kateqoriyalı cinayət işlərinə baxırlar.
- III. Tərəflərin təqdim etdiyi sübutlar əsasında, andlılar təqsirkarın bəraət qazanmasına və ya cinayətkar kimi tanınmasına dair qərar qəbul edirlər.

ə) Yalnız I və II;

ə) Yalnız I və III;

ə) Yalnız II və III;

ə) Hər üç mülahizə.

(1) **10. Verilən mülahizələr arasında hansı advokatlaşdırma və lobbiləşdirmə anlayışlarının məzmununu göstərir?**

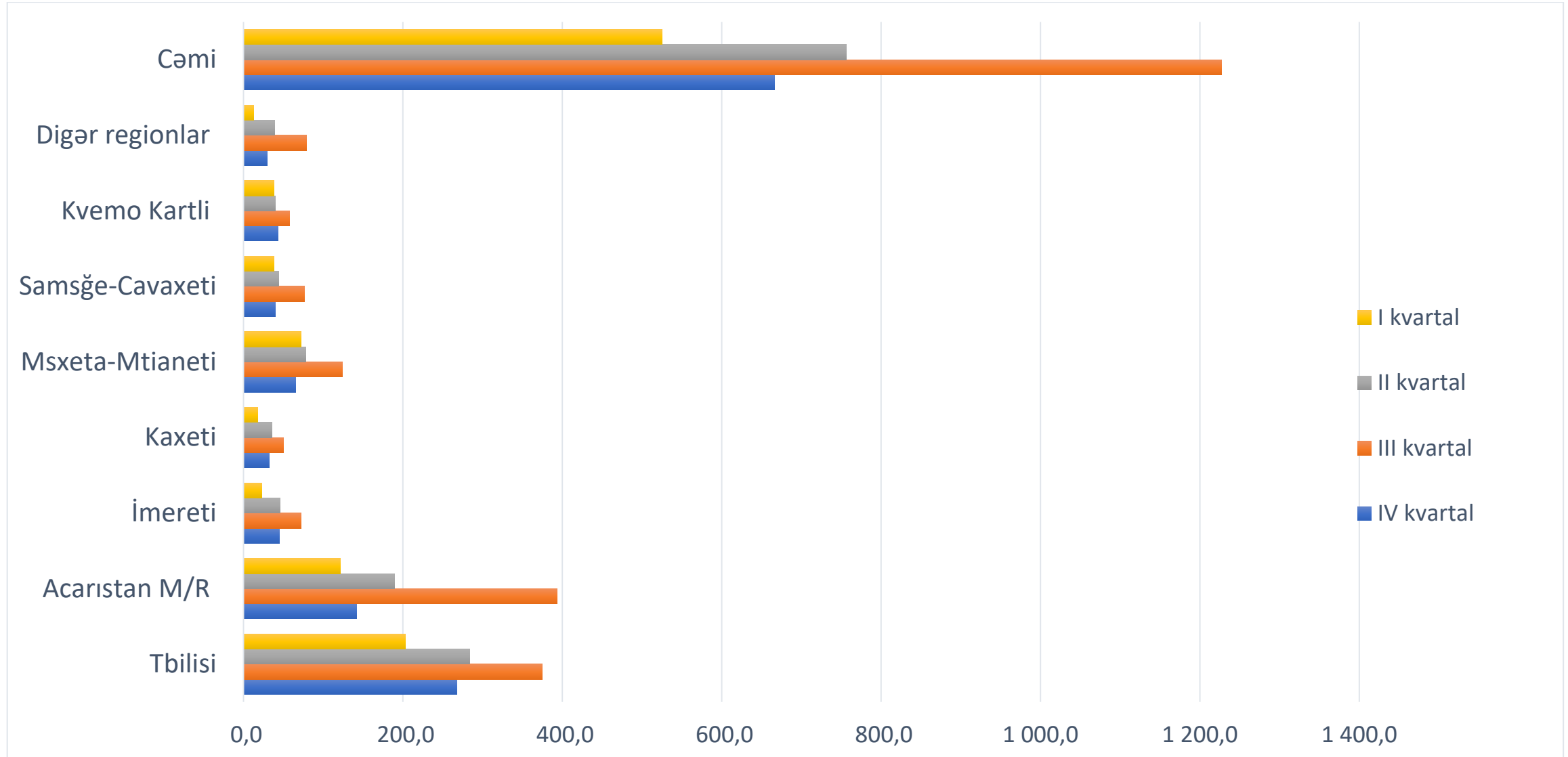
ə) Advokatlaşdırma fərd və ya qrup tərəfindən aparılan bir prosesdir və siyasi, iqtisadi və sosial qurumların qərarlarına təsir göstərmək məqsədini daşıyır, lobbiləşdirmə isə advokatlaşdırmanın formasıdır və onun əsas məqsədi qanunvericiliyin dəyişdirilməsidir;

ə) Advokatlaşdırma hökumət tərəfindən konkret ideologiyanın yayımlandırılmasıdır, lobbiləşdirmə isə ictimai maraqların müdafiə mexanizmini təqdim edir və ictimaiyyət üçün faydalı dəyişikliklərin təşəbbüsləndirilməsi məqsədilə istifadə edilir;

ə) Advokatlaşdırmanın məqsədi qanunvericiliyin dəyişdirilməsi yolu ilə dövlət qurumlarının qərarlarına təsir göstərməkdir, lobbiləşdirmə isə müəyyən proseslərin sistemli müşahidəsini nəzərdə tutur, onların təkmilləşdirilməsi məqsədilə;

ə) Advokatlaşdırma konkret sosial qrupun maraqlarının və hüquqlarının müdafiəsinə yönəlib, lobbiləşdirmə isə müəyyən nəzərlərin və ya mövqelərin yayılmasını nəzərdə tutur.

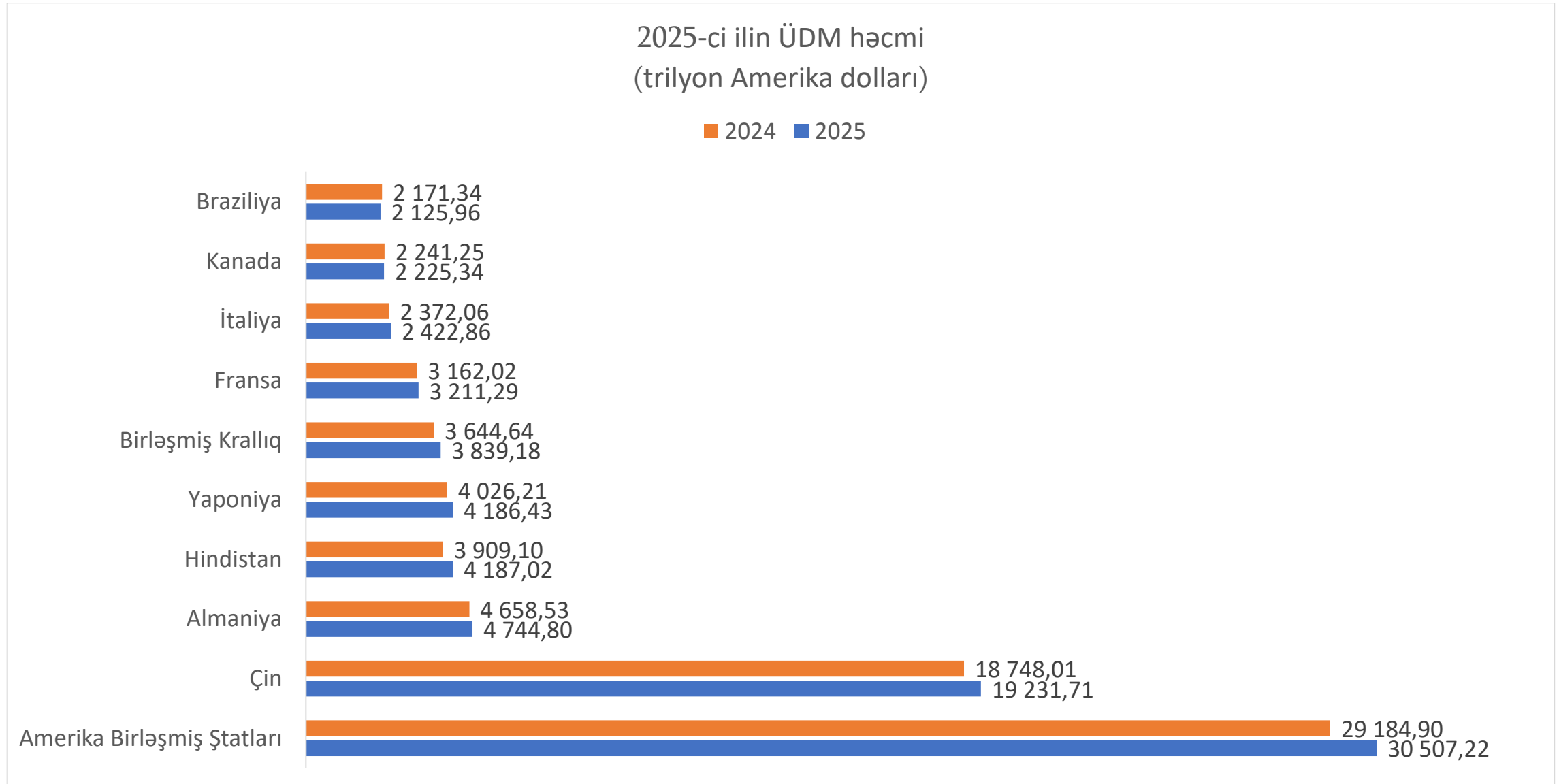
(1) **11. Cədvəl Gürcüstanın Statistika məlumatlarını, 15 yaşında və böyük yaşda olan qeyri-rezident ziyarətçilər tərəfindən 2024-cü ildə Gürcüstana edilmiş ziyarətlərin orta aylıq sayının (min) bölgüsünü göstərir, baş çəkdikləri bölgələrə əsasən:**

İnfoqrafikanın məlumatlarına hansı mülahizə uyğun gəlir?

- ა) Ziyarətçilərin sayı bütün bölgələrdə öz maksimumuna III kvartalda çatır;
- ბ) Acarıstan bölgəsində ziyarətçilərin sayı hər kvartalda bərabər şəkildə artandır;
- გ) Ziyarətçilərin sayı Gürcüstanın bütün bölgələrində ikinci kvartalda ən azdır;
- დ) Ziyarətçilərin sayı, digər bölgələrə nisbətən, Msxeta-Mtianetidə ən azdır.

- (1) **12. Diaqram 2024-2025-ci illərdə Ümumi Daxili Məhsulun həcminə əsasən, birinci onluqda olan dövlətlərin göstəricilərini əks etdirir:**

Diagramın göstəricilərinə hansı mülahizə uyğundur?

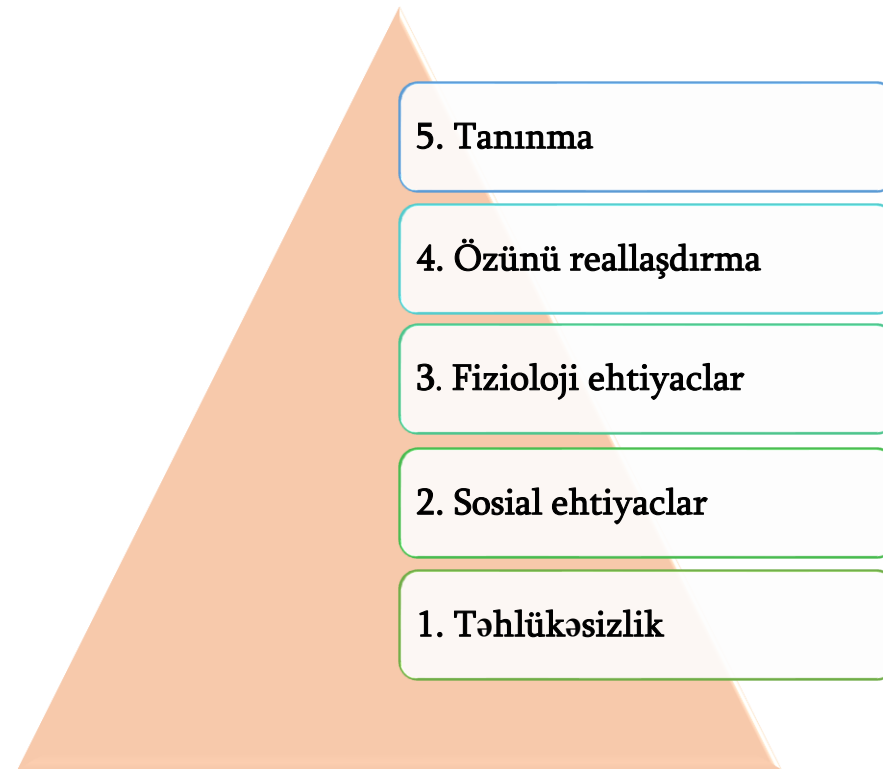
- ə) 2024-cü ildən sonra ümumi daxili məhsulun həcmi ən çox Çində artıb;
- ə) Verilən dövlətlərdə ümumi daxili məhsulun həcmi, ötən ilə nisbətən, 2025-ci ildə eyni şəkildə artıb;
- ə) 2025-ci ildə, ötən ilə nisbətən, Amerika Birləşmiş Ştatlarının ümumi daxili məhsul həcmnin artımı Yaponiyadan geri qalır;
- ə) Ümumi daxili məhsul həcmi ilə 2025-ci ilin onluğuna çıxan ölkələrdən yalnız Braziliyada və Kanadada azalma qeydə alınıb.

Təlimat

Ardıcılığın müəyyən edilməsi (№13)

Tapşırıqda verilmiş siyahını göstərilmiş prinsipə uyğun olaraq düzün. Cavabları cavab vərəqəsində verilən xanalarda yazın. Nəzərə alın ki, xanaya ancaq seçilmiş cavabın rəqəmi yazılır. Balların maksimal miqdarı tapşırığın qarşısında verilmişdir.

(1) **13. Abraham Maslounun insan ehtiyacları piramidasının pillələrini ierarxik şəkildə düzün:**

			5*	
--	--	--	----	--

* Cədvəldə düzgün cavab göstərilmişdir.

Təlimat

Uyğunluğun müəyyənləşdirilməsi (№14, 15, 16)

Tapşırıqda iki sütunda müxtəlif növ siyahı verilmişdir. Bu iki sütunda təqdim olunan məlumatlar arasındakı uyğunluqları müəyyən edin. Cavabları cavab vərəqində verilmiş cədvəldə yazın. Balların maksimal miqdarı tapşırığın qarşısında göstərilmişdir.

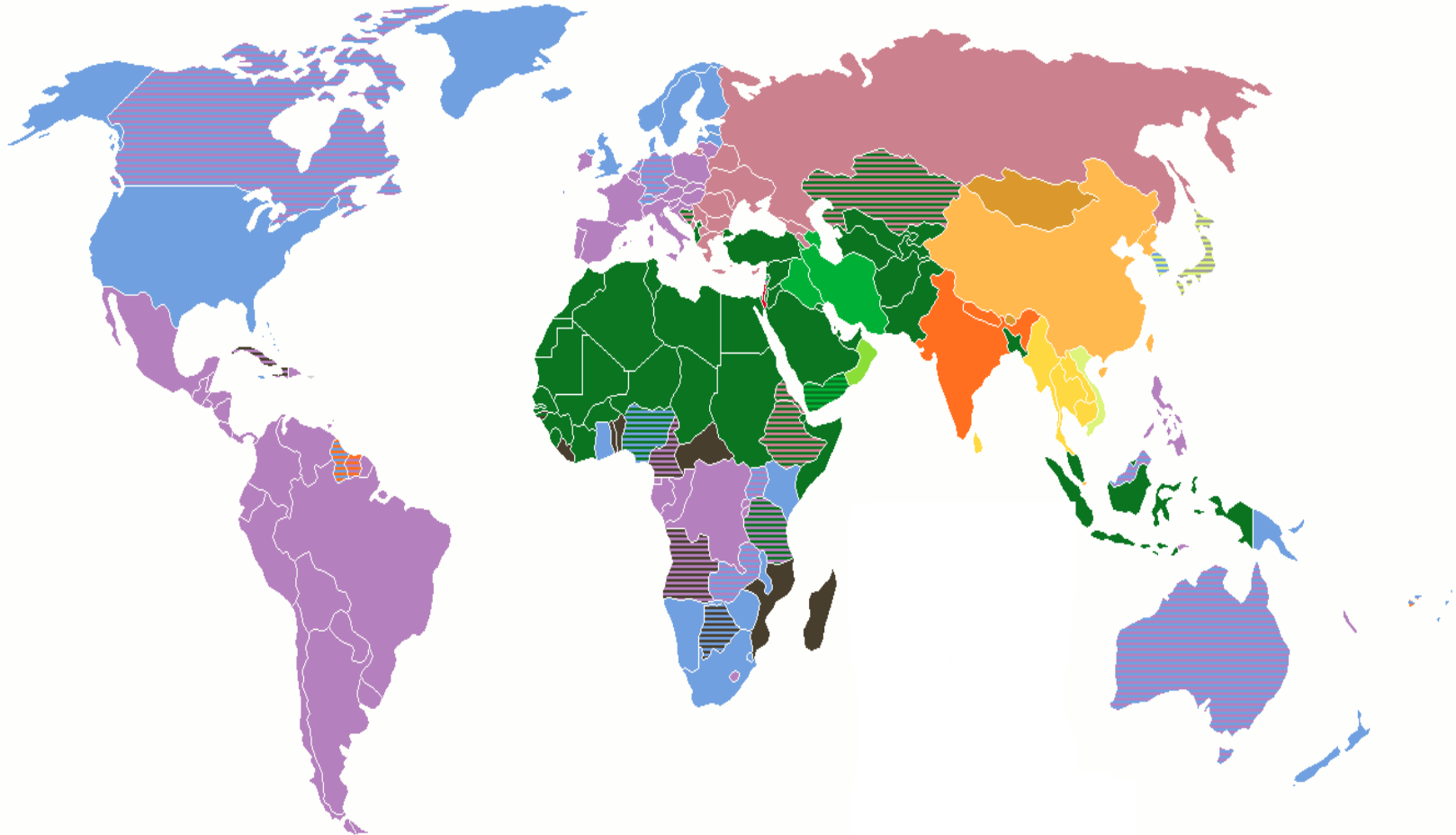
(2) **14. II sütunda verilmiş rəqabət növlərini I sütunda verilmiş xarakterik əlamətlərə uyğunlaşdırın:**

I. Xarakterik əlamətlər	II. Rəqabət növləri
s) Yalnız bir satıcı unikal məhsul istehsal edir və onun özünün imkanı var ki, qiyməti təyin etsin.	1. Oligopoliya 2. Monopoliya 3. Tamdəyərli rəqabət 4. Monopolist rəqabəti
ð) Bir çox satıcı eyni növ məhsul yaradır və tələbat-çatdırma nisbətinə uyğun olaraq, qiyməti son olaraq bazar müəyyənləşdirir.	
ç) Oxşar, amma identik olmayan məhsulları istehsal edən və rəqabəti gücləndirmək üçün reklam və brendləşdirmədən istifadə edən çoxlu satıcı fəaliyyət göstərir.	
ϣ) Məhsulu və xidməti yoxlayan bir neçə iri şirkət var, bazara giriş üçün isə yüksək sədlər mövcuddur və şirkətlərin qərarları bir-birindən asılıdır.	

(2) **15. I sütunda verilmiş mülahizələri II sütunda verilmiş dünyagörüşlərinə uyğunlaşdırın:**

I. Siyasi məzmunlu mülahizələr	II. Dünyagörüşü
ə) Bərabərliyi azadlıqdan irəli qoyan cəmiyyət heç birini əldə etməyəcək. Azadlığı bərabərlikdən irəli qoyan cəmiyyət hər ikisini yüksək səviyyədə əldə edəcək.	1. Anarxizm 2. Liberalizm 3. Sosializm 4. Populizm 5. Faşizm
ə) Biz inkişafımızı çoxlu sərvəti olanların sərvətini artırıb-artırmamağımızla deyil, sərvəti az olanları yetərinə təmin edib-etmədiyimizlə ölçürük.	
ə) Dövlət hər şeydir, fərd – heç nə. Vətəndaş yalnız dövlətə xidmət etdiyində mövcuddur.	
ə) İerarxik strukturlardan azad bir cəmiyyət, canlı toxumanın könüllü formalaşdığı birliklər kimi, inkişaf edə bilər və bunda da əməkdaşlıq və həmrəylik məcburiyyəti və hökmranlığı əvəz edəcək.	
ə) Hərəkətimiz siyasi establişmentin laqeyd yanaşdığı xalqın göz yaşlarına cavabdır. Zamanı gəlib ki, onların səsi eşidilsin və onların problemlərinə baxılsın.	

- (1) **16. Xəritə dünyada dinlərin yayıldığını göstərir. I sütunda verilmiş dinləri II sütunda verilmiş xəritə legendasının rənglərinə uyğunlaşdırın:**

I. Dinlər	II. Xəritə legendasının rəngi
ə) Protestant xristianlığı	1.
ə) Pravoslav xristianlığı	2.
ə) Sünni islamı	3.
ə) Tervada buddizmi	4.
ə) Şiə islamı	5.

Təlimat

Səhvin düzəldilməsi (№17)

Tapşırıqda verilmiş mətndə faktiki səhvlər buraxılmışdır (tarix, termin, ad və s.). Onları tapın və düzəldin. Tapılmış səhvi və onun düzəldilmiş variantını cavab vərəqəsində verilmiş cədvəldə yazın (səhvi - I sütuna, düzəldilmiş variantı - II sütuna). Nəzərə alın ki, hər bir tapılmış səhvə onun düzəldilmiş variantı ilə birlikdə 1 bal verilir. Balların maksimal miqdarı tapşırıqların qarşısında göstərilmişdir.

(7) **17. Mətni diqqətlə oxuyun, səhvləri tapın və düzəldin:**

Demokratik dövlət və insan hüquqları

Müasir demokratik dövlətin fundamental dayaqını insan hüquqları və azadlıqlarının tanınması və müdafiəsi təqdim edir. Demokratiklik səviyyəsi əsasən onunla müəyyənləşdirilir ki, fərdin hüquqlarının gerçəkləşdirilməsi və ədalət prinsiplərinin həyata keçirilməsi dövlət tərəfindən nə qədər effektiv şəkildə təmin edilir. Bu kontekstdə, xartiya, ali hüquqi çərçivə kimi fəaliyyət göstərir. O, insan və dövlət arasında münasibətin əsas prinsiplərini tənzimləyir, onların hüquq və öhdəliklərinin sərhədlərini təyin edir və dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsinin qanuni formalarını müəyyənləşdirir.

24 avqust 1990-cı il tarixində qəbul edilən Gürcüstan Konstitusiyasına əsasən, “İnsan, onun hüquqları və öhdəlikləri ali dəyəri təqdim edir. İnsanın və vətəndaşın hüquqlarını və azadlıqlarını qorumaq və tanımaq dövlətin borcudur”. Qeyd edilən prinsip dövlətin əsas məqsədini ifadə edir ki, bütün hüquqi və siyasi idarəetmə sahələrində insan dəyərinin və azadlığının prioritetini təmin etsin.

Vətəndaşlar öz hüquqlarını və azadlıqlarını gerçəkləşdirmək üçün hüquqi cəhətdən nizamlı bir cəmiyyətdə hərəkət edirlər ki, bunun da əsasını Gürcüstanın ali nümayəndəlik orqanı, nazirlik tərəfindən qəbul edilmiş qanunlar təqdim edir. Qanunla dövlət orqanlarının və vəzifəli şəxslərin icrası icbari olan sənədlər qəbul etmək səlahiyyətləri var ki, bunlar da cəmiyyətin hüquqi nizamını müəyyənləşdirirlər. Belə sənədlər hüquqi aktlardır.

[Mətnin ikinci səhifəsinə keçid](#)

Ümumi xarakterli və çoxistifadəli sənəd muxtar hüquqi akt hesab edilir, konkret hala yönəlmiş isə - fərdi hüquqi akt.

Qanun pozuntusu faktlarının təhlili məhkəmə hakimiyyətinin səlahiyyətindədir. Gürcüstanda ümumi məhkəmə sistemi rayon (şəhər), tövsiyə və ali məhkəmələri əhatə edir. Əlavə olaraq, kassasiya məhkəməsi konstitusiya nəzarətini həyata keçirir ki, bu da demokratik idarəetmənin mütləq elementidir.

Bütün daxili hüquqi müdafiə vasitələri tükənən vətəndaş Strasburq şəhərində yerləşən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə müraciət edə bilər. Məhkəmə 1969-cu ildə qəbul edilən “İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Konvensiyasının” əsasında fəaliyyət göstərir və Avropa Məhkəməsi çərçivəsində fərdin fundamental hüquqlarının müdafiəsini təmin edir.

Təlimat

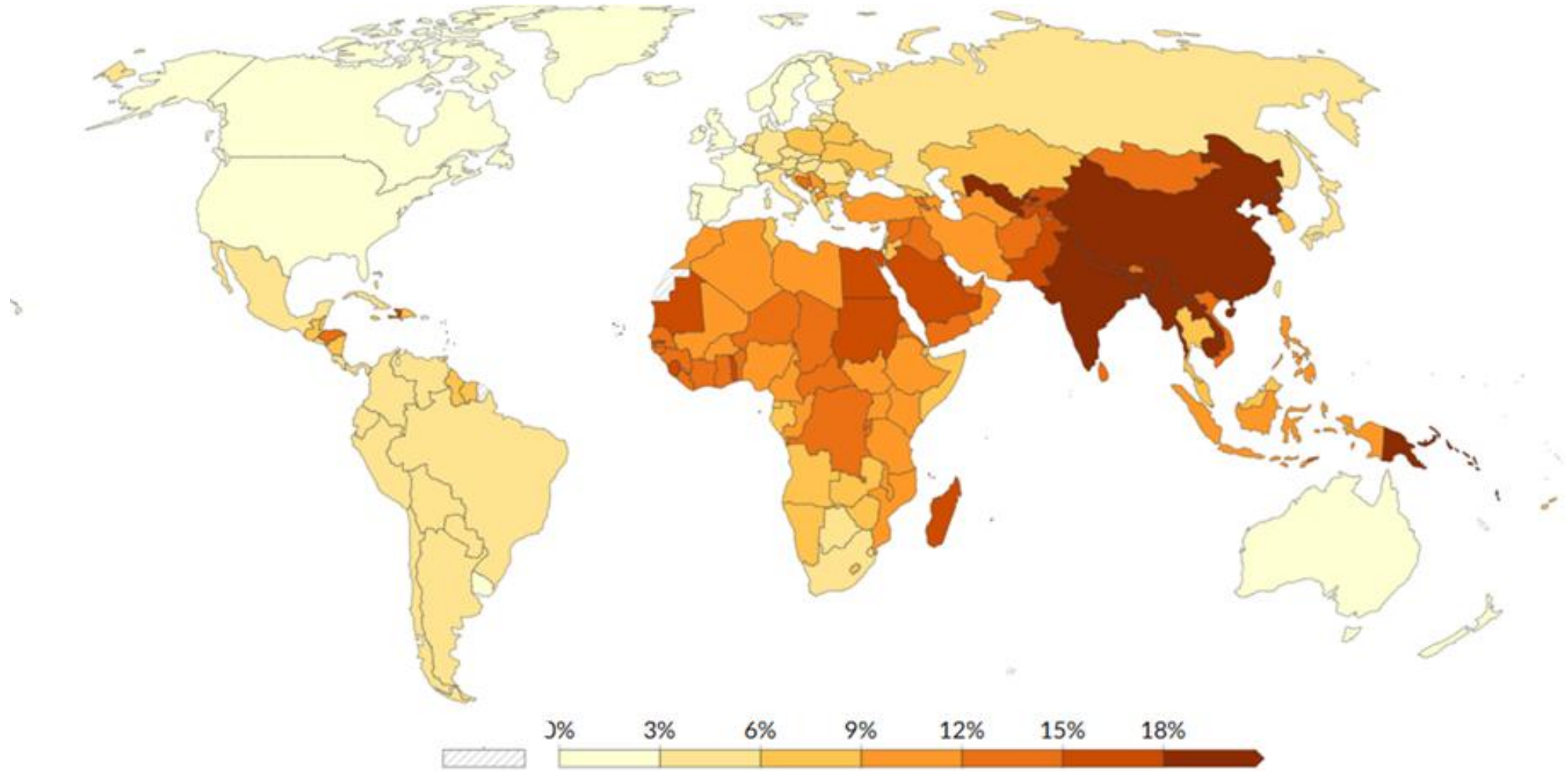
Açıq tipli tapşırıq (№18, 19.2, 19.3, 20, 21, 22, 23.3-23.7)

Tapşırığın şərti ilə diqqətlə tanış olun. Cavab vərəqinin müvafiq yerinə tapşırığın şərtinə uyğun, konkret və aydın formalaşdırılmış cavab yazın. Balların maksimal miqdarı hər tapşırığın qarşısında göstərilmişdir.

(4) **18. Sxem münaqişə vəziyyətində davranış modellərini tam əks etdirmir. Sxemi doldurun:**

Davranış modelləri	Davranış modellərinin xüsusiyyətləri	Onun istifadəsi hansı halda məqsədəuyğundur?
Kompromis	18.1	- Qərarı təcili qəbul etmək istədiyinizdə. - Tərəflər arasında güc bərabər olanda.
Kənarlaşma	- Vəziyyətin məsafədə saxlanılması - Problemin iqnor edilməsi	18.2
18.3	- Şəxsi maraqların aktiv müdafiəsi - İkinci tərəfin ehtiyaclarına etinasızlıq	- Nəticənin sizin üçün çox önəmli olduğunda. - Kritik vəziyyət qərarın təcili qəbul edilməsini tələb edir.
Uyğunlaşma	- İkinci tərəfin maraqlarını qane etmək müqabilində öz maraqlarından imtina etmək	- Sizin üçün harmoniyanın qorunub saxlanılması vacib olanda, nəticə isə ikinci tərəf üçün daha vacib olduğunda. - Səhv etdiyinizi dərk etdiyinizdə.
18.4	- Bir-birinin maraqlarını tanımaq. - Qarşılıqlı məqbul olan qərarı qəbul etmək	- Problemin həlli üzrə ikinci tərəflə işləməyə yetərinə vaxtınız olduğunda və hər iki tərəfin bir-birini dinləməyə istəyini/hazırlığını bildirdiyində. - Tərəflər arasında güc bərabərdir.

(3) 19. 2021-ci ilin dünya xəritəsi legendasız verilmişdir. Xəritənin təhlilinə əsaslanaraq suallara cavab verin:

(1) **19.1 Verilmiş xəritədə nə əks olunmuşdur?**

- ə) Gender ayrı-seçkiliyinin keyfiyyəti;
- ə) Gözlənilən ömür uzunluğu;
- ç) Adambaşına ümumi daxili məhsulun miqdarı;
- ç) Havanın çirklənməsinin səbəb olduğu ölüm göstəricisi.

(1) **19.2 Xəritədəki məlumatlara əsasən, dünyada ən pis vəziyyətdə olan iki ölkəni adlandırın.**

(1) **19.3 Qərbi Avropa ölkələrində mövcud vəziyyəti və bu vəziyyəti əmələ gətirən səbəbləri müzakirə edin.**

(5) **20.** Tapşırıqda məktəb layihəsinin məqsədləri, məsələləri və yerinə yetirmə yolları natamam şəkildə verilmişdir. Məktəb layihəsinin verilmiş hissəsinin tam şəkil alması üçün tapşırıqları aşağıdakı ardıcılıqla yerinə yetirin:

- I. Cədvəldə verilmiş yerinə yetirmə yolları siyahısına əsaslanaraq, I məsələni müəyyən edin və yazın; (*tapşırıq 20.2*)
- II. Cədvəldə verilən II məsələni yerinə yetirməyə dəstək verəcəyini düşündüyünüz üç müxtəlif yolu yazın; (*tapşırıq 20.3*)
- III. Layihənin hər iki məsələsinə və onların yerinə yetirmə yollarına əsaslanaraq, yerinə yetirilməsi mümkün olan layihənin məqsədini müəyyən edin və yazın. (*tapşırıq 20.1*)

(1)	20.1	<u>Layihənin məqsədi:</u> <i>(Verilən məsələlərə və yerinə yetirmə yollarına əsasən əldə edilə bilən məqsədi yazın).</i>
(1)	20.2	<u>Layihənin I məsələsi:</u> <i>(I məsələnin yerinə yetirmə yollarına əsasən müəyyən bir məsələ müəyyən edin və yazın).</i> <u>Layihənin II məsələsi:</u> Məktəb şagirdlərinin müstəqil təşəbbüslərini dəstəkləmək
(3)	20.3	<u>I məsələnin həyata keçirilmə yolları:</u> 1. Məktəbin Qəyyumlar Şurasının üzvü tərəfindən şagirdlər üçün “Məktəb özünüidarəetməsinin ideya və əhəmiyyəti haqqında” seminar keçirmək 2. Şagirdlərin özünüidarəetmə üzvləri tərəfindən “Məktəb özünüidarəetməsinin ideya və əhəmiyyəti haqqında” mövzusunda şagirdlərlə görüşlərin təşkili 3. Şagirdlərin nailiyyətli özünüidarəetməsinə malik məktəb nümayəndələrinin dəvət edilməsi və onların təcrübəsi ilə tanışlıq. <u>II məsələnin həyata keçirilmə yolları:</u> <i>(verilən məsələni həyata keçirmək üçün 3 müxtəlif yol yazın).</i> 1. 2. 3.

(4) **21. İllüstrasiya ilə tanış olun və suallara cavab verin:**

(1) **21.1 İllüstrasiyanın əsas ifadəsi nədir?**

(1) **21.2 Qeyd edilən halın cəmiyyətin fəaliyyətinə nə kimi problem yaratdığını müzakirə edin.**

(2) **21.3 Qeyd edilən hal siyasi prosesə nə kimi problem yaradır və onun alternativini nədir?**

(5) **22. Mətnlə tanış olun və tapşırığı aşağıda verilən göstərişlərə uyğun olaraq yerinə yetirin:**

„2003-cü ilin Parlament seçkilərindən əvvəl, gələcək parlament üzvlərinin sayının müəyyən edilməsi haqqında məsələ geniş müzakirə olunurdu. Fikir ayrılığına baxmayaraq, deputatların sayının azaldılması barədə məsələ qaldırıldı. Özəlliklə də, ölkə üçün 253 deputat əvəzinə, 150-yə qədər deputatları olan parlament tamamilə real olardı.

2003-cü ilin noyabrın 2-də parlament seçkilərinə paralel keçirilən referendum Gürcüstan Parlamentində deputatların sayının azaldılmasının tərəfini saxladı və parlament 150 deputatla müəyyənləşdirildi”.

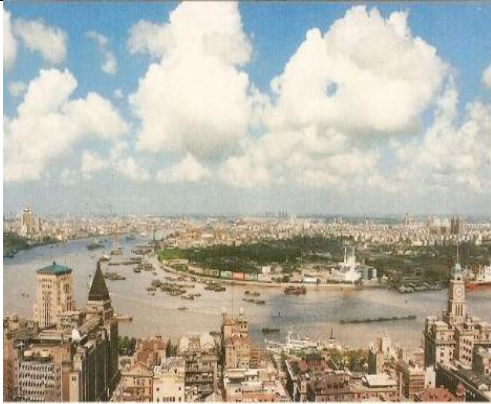
„Gürcüstanın 2 noyabr 2003-cü il tarixli referendumu” məqaləsindən çıxarış, İlya Çavçavadze adına Gürcüstan Milli Kitabxanasının məlumatlar bazası.

(1) **22.1** Mətdən irəli gələrək, diskussiyanın mövzusunun aydın şəkildə müəyyən edin və adlandırın. Mövzu sizə ikitərəfli diskussiya aparmaq imkanı verir. Seçdiyiniz diskussiya mövzusunun aktuallığı haqqında müzakirə aparın.

(4) **22.2** A. Diskussiya zamanı yaranan mövqeni müdafiə etmək üçün iki arqument gətirin;
B. Diskussiya zamanı yaranan mövqeni inkar etmək üçün iki arqument gətirin.

(Hər bir arqument mahiyyətə müstəqil bir fikir daşmalıdır)

(9) **23.** Verilən mənbələri təhlil edin və suallara cavab verin:

Mənbə N1	
 	
Tbilisi, Gürcüstan 1964-cü və 2020-ci illər	Şanxay, Çin 1990-cı və 2010-cu illər

Mənbələrə keçid: [2](#) [3](#) [4](#)

Tapşırıqlara keçid: [23.1](#) [23.2](#) [23.3-23.7](#)

Mənbə N2

„Sivil bəşəriyyət ətrafını əhatə edən və onu dolandıran canlı təbiəti kor-koranə və barbarcasına məhv etməklə özünü ekoloji məhvin təhlükəsi qarşısında qoyur. Əgər insan bunu bir gün iqtisadi cəhətdən hiss edərsə, bəlkə də öz səhvini anlar, lakin vaxt o gündən ki, artıq gec olsun. Bəşəriyyət ən az hallarda anlayır ki, bu barbar proses onun öz ruhuna necə ağır zərbə vurur. Canlı təbiətdən ümumi və artan uzaqlaşma sivil insanın estetik və etik cəhətdən kobudlaşmasında böyük günah daşıyır. Yeniyetmədə hər hansı bir şey qarşısında ehtiram hissi necə yaransın, əgər ətrafında gördüyü hər şey insanın əl işidirsə və həm də ucuz zövqsüz bir əl işi olarsa? Şəhər sakini üçün ulduzlarla bəzədilmiş səma da hündür evlərlə və kimyəvi tüstülərlə örtülmüşdür. Heç də təəccüblü deyil ki, sivilizasiyanın irəliləyişi şəhərin və kəndlərin ürəkağrıdan eybəcərləşməsi ilə müşayiət olunur. Hər hansı bir alman şəhərinin qədim mərkəzini onun müasir kənar hissələri ilə və ya bu mühitə kəskin yeridilmiş mədəniyyətin rüsvayçı ləkəsini – onun hələ ki toxunulmamış məkanları ilə müqayisə edin”.

Konrad Lorenz, „Sivil bəşəriyyətin səkkiz ölümcül günahı”, 1974-cü il.

Mənbə N3

„Müasir nəhəng şəhərlərdə insan kütlələrinin toplanmasının böyük günahı həm də ondadır ki, bu kaleydoskop kimi fırlanan insanların qarışıqlığında bəzən yaxınlarımızı da artıq görə bilmirik. Yaxın insana olan məhəbbət, onun kütləyə çevrilməsi və eyni zamanda bu qədər ifrat yaxın olması səbəbindən tükənir, nəticədə onun izi də qalmır. Kim ki yaxınlıq qarşı səmimi və hərarətli duyğusunu qoruyub saxlamaq istəyir, bu halda özünü dostlarının dar çevrəsi ilə məhdudlaşdırmalıdır, çünki biz təbiətə elə yaradılmamışıq ki, bütün insanları sevə bilək, hərçənd bu tələb nə qədər düzgün və etik olsa da. Deməli, biz seçim etməliyik və digər insanları - bəlkə də dostluğumuza layiq olanları – duyğuların diktəsi ilə “özümüzdən uzaqlaşdırmalıyıq”.

Konrad Lorenz, „Sivil bəşəriyyətin səkkiz ölümcül günahı”, 1974-cü il.

Mənbə N4

„Yuxarı Şotlandiya kimi çox az məskunlaşmış bir ölkədə, buraya səpələnmiş kiçik kəndlərdə tək-tük evdə hər bir fermer öz ailəsinin həm qəssabı, həm çörəkçisi, həm də pivəbişirəni olmalıdır. Belə bir şəraitdə, bir dəmirçi, dülgər və ya kərpicçi kimi sənətkara 20 mildən az məsafədə rast gəlmək çətin gözləniləndir. Bir-birindən 8-10 mil məsafədə yaşayan uzaqlara səpələnmiş ailələr məcbur olurlar ki, daha çox məskunlaşmış yerlərdə adətən sənətkarların gördüyü bir çox xırda işləri özləri öyrənsinlər. Kəndli ustalar, demək olar ki, hər yerdə bir-birindən tam fərqli olan çoxlu peşələrə əl atmağa məcburdurlar. Bu peşələrin yalnız bir əlaqəsi var ki, bunlarda eyni növ materialdan istifadə olunur. Kəndli dülgər hər növ taxta işini görür, kəndli dəmirçi dəmirdən hər cür məmulat hazırlayır. Birinci nəinki dülgər, həm də xarrat, mebel ustası və taxtakəsəndir, o cümlədən təkər, kotan, araba və fayton düzəldir. Dəmirçinin işi daha çoxşaxəlidir. Yuxarı Şotlandiyanın ucqar və daxili ərazilərində mismarçının müstəqil şəkildə olması mümkün deyil”.

Adam Smit „Xalqların sərvətinin təbiəti və səbəbləri haqqında tədqiqat” 1776-cı il.

(1) **23.1 N4 mənbəyə əsasən:**

- ə) Kənd mühiti istehsalat sahəsində mükəmməl ixtisaslaşmanı və dərin inkişafı təmin etmir;
- ə) Şəhər iqtisadiyyatı, kənd iqtisadiyyatı ilə müqayisədə daha çox dinamikdir və daha sürətlə böyüyür;
- ə) Bir-birinə yaxın yerləşən kəndlərin əhalisi ümumi maraqların və problemlərin həlli prosesində sıx əməkdaşlıq edir.
- ə) Kənd əhalisi çoxşaxəli işlər görür və bu da onların istehsal etdikləri məhsulun keyfiyyətini çox yaxşılaşdırır.

(1) **23.2 Hansı mülahizə müəllif tərəfindən N2 mənbədə söylənilən fikrə uyğun gəlir?**

- ə) İnsan daim dəyişən bir mühitdə fəaliyyət göstərir. Bunun nəticəsində də onun emosional və əqli təcrübəsi özünün yaratdığı və möhkəmləndirdiyi mədəni tərəqqiyə uyğun olaraq tədricən inkişaf edir;
- ə) Texnoloji tərəqqiyə paralel olaraq, iqtisadi inkişaf prosesi də davam edir və bu da öz ifadəsini müasir sivilizasiyaların maddi zənginliyində və sosial dinamikada tapır;
- ə) Urban məkanlarının genişlənməsini və şəhərlərin böyüməsini onların tarixi məhəllələrinin yenidən qurulması müşayiət edir və bu da təbii və tarixi cəhətdən şəhərin inkişafının əmələ gətirdiyi proses kimi hesab edilə bilər;
- ə) İnsan tərəfindən təbii mühitin tənəzzülü nəinki ekoloji balans, eləcə də insanın öz ruh aləmini də zədələyir və bu da ekoloji və etik böhrana səbəb olur.

- (1) **23.3 Adam Smit N4 mənbədə əməyin təşkilinin konkret prinsipini təsvir edir. Kənd və şəhər mühitində əməyin təşkilinin növləri arasında fərqi müzakirə edin.**
- (2) **23.4 Konrad Lorenzin mətnlərinə əsasən, “insan kütlələrinin şəhərlərdə toplanması”-nın gətirdiyi iki mənfi nəticəni adlandırın.**
- (1) **23.5 N1 mənbə ilə tanış olun. Urbanizasiyanın əmələ gətirdiyi problemlərin Gürcüstan üçün nə dərəcədə aktual olduğuna dair argumentli müzakirə aparın.**
- (1) **23.6 Ölkədə urbanizasiyanın əmələ gətirdiyi problemləri həll etmək üçün hökumətin hansı mexanizmlərinin olduğuna dair argumentli müzakirə aparın.**
- (2) **23.7 Urbanizasiya müsbət dəyişiklik də gətirir. Urbanizasiya prosesinin iki müsbət nəticəsini nəzərdən keçirin.**